

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

DEBAT SOBRE
LA POLÍTICA CIENTÍFICA
DELS PODERS PÚBLICS
ALS PAÏSOS CATALANS

Ple de l'Institut d'Estudis Catalans
(23 de novembre de 1992)

A cura d'Enric Casassas,
de la Secció de Ciències i Tecnologia,
i de Josep Carreras,
de la Secció de Ciències Biològiques

BARCELONA
1993

DEBAT SOBRE LA POLÍTICA CIENTÍFICA
DELS PODERS PÚBLICS
ALS PAÏSOS CATALANS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

DEBAT SOBRE
LA POLÍTICA CIENTÍFICA
DELS PODERS PÚBLICS
ALS PAÏSOS CATALANS

Ple de l'Institut d'Estudis Catalans
(23 de novembre de 1992)

A cura d'Enric Casassas,
de la Secció de Ciències i Tecnologia,
i de Josep Carreras,
de la Secció de Ciències Biològiques

BARCELONA
1993

INSTITUT CATALÀ DE BIBLIOGRAFIA. DADES CIP:

Institut d'Estudis Catalans

Debat sobre la política científica dels poders públics als Països Catalans : Ple de l'Institut d'Estudis Catalans, 23 de novembre de 1992

ISBN: 84-7283-229-5

I. Casassas, Enric, ed. II. Carreras, Josep (Carreras i Barnés), ed.

III. Títol. 1. Institut d'Estudis Catalans — Congressos.

2. Països Catalans — Política científica

351.854 (467)

© 1993, Institut d'Estudis Catalans
Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: abril de 1993
Tiratge: 1.500 exemplars

Compost i imprès per Altés, s. l.
Caballero, 87. 08029 Barcelona

ISBN: 84-7283-229-5
Dipòsit legal: B. 13743-1993

Índex

Presentació	7
1. Una definició de política científica	9
1.1. Criteris per a l'establiment de prioritats	9
1.2. El finançament de la recerca	10
2. Una política científica pròpia	11
3. La política científica actual als Països Catalans	13
4. Algunes característiques que hauria de tenir un pla general de la recerca de la Generalitat de Catalunya	15
5. Modificació del marc legal actual	16
6. El paper de l'Institut d'Estudis Catalans en la política científica	18
6.1. Nivell d'assessorament	18
6.2. Nivell de coordinació	18
6.3. Nivell de promoció	20
6.4. Nivell de realització	21
6.5. Nivell de difusió	22
6.6. Conclusió	22
7. Conclusió general	23

This One



50NT-ZT0-HPW6

Presentació

La Secció de Ciències (aleshores encara no dividida en les dues seccions actuals) i la Secció de Filosofia i Ciències Socials foren encarregades de redactar sengles documents que poguessin servir de base per al debat sobre la política científica dels poders públics als Països Catalans que el Ple de l'Institut d'Estudis Catalans havia decidit de realitzar. Després d'una primera presentació al Ple, una comissió formada pels senyors Enric Casassas, Heribert Barrera i Salvador Alegret preparà un text refós, sobre el qual treballà després una segona comissió formada pels representants designats específicament per cadascuna de les seccions de l'Institut. Aquests foren el senyor Albert Balcells, per la Secció Històrico-Arqueològica; el senyor Josep Carreras, per la de Ciències Biològiques; el senyor Enric Casassas, per la de Ciència i Tecnologia; el senyor Joan Albert Argente, per la Filològica, i el senyor Joaquim Muns, per la de Filosofia i Ciències Socials.

El text preparat per aquesta comissió fou presentat al Ple de l'Institut del 3 de juliol de 1992, i àmpliament debatut en el Ple del 23 de novembre. L'esmentada comissió incorporà al text les addicions i les esmenes pertinents d'acord amb els termes del debat, i els senyors Enric Casassas i Josep Carreras foren encarregats de procedir a la redacció final del text i de tenir cura de fer-ne l'edició, que ara es presenta.

1. Una definició de política científica

Hom pot entendre per *política científica* el conjunt d'activitats, tant d'ordre estratègic com pragmàtic, que permeten: *a*) la definició d'unes prioritats en el camp de la recerca i en el del desenvolupament (R+D), i *b*) la provisió de fons de finançament i l'establiment dels canals a través dels quals els fons arriben a les unitats de recerca i de desenvolupament.

1.1. Criteris per a l'establiment de prioritats

Cal partir de la idea que l'activitat de recerca, quan és efectuada amb una metodologia correcta, és sempre beneficiosa —a curt o a llarg termini— per al país on s'exerceix, independentment del camp on s'investiga i de la institució que investiga. En efecte, la recerca bàsica i aplicada no solament és necessària per al desenvolupament econòmic i la millora de la competitivitat de la producció sinó que incideix també directament sobre la qualitat de vida dels ciutadans i sobre les formes de la vida social.

Per a l'establiment de prioritats de recerca cal tenir en compte que no existeixen regles generals que siguin vàlides a tot arreu, perquè hi influeixen una sèrie de condicionants locals de diferents tipus. Juntament amb problemes generals que afecten tots els pobles del món (i que cap política científica no hauria de menystenir), hi ha problemes particulars de natura diferent segons el grau de desenvolupament o segons les condicions geogràfiques, problemes que en conjunt orienten objectivament la política científica de prioritats.

Pot semblar que aquesta consideració es refereix només a la recerca científic-

fica que té per objectiu directe la resolució dels problemes pràctics del seu entorn; l'establiment d'una política científica seriosa, però, ha de ponderar també el paper de la recerca com a font primària de coneixement, tant en el camp de les ciències com en el de les humanitats.

L'establiment de prioritats ha de partir de la consideració dels dèficits existents en la pròpia estructura de la recerca i dels que existeixen en el país en general; en conseqüència, no poden ésser les mateixes a tot arreu.

Atès que el rendiment de la recerca en qualsevol branca del saber està condicionat per l'existència en el país d'un mínim de coneixements, informació i activitats en altres branques, de vegades veïnes, de vegades molt distants, un dels criteris que s'ha d'aplicar per a l'establiment de prioritats és tendir a l'assoliment d'un nivell mínim acceptable en els més diversos camps de la ciència, encara que això impliqui algun detriment per als sectors capdavanters més desenvolupats. Per tant, en els països, com els nostres, on hi ha vastes zones de la ciència amb desenvolupament insuficient, l'establiment de prioritats no es pot fer afavorint només les àrees ja desenvolupades.

Convé que les prioritats que es considerin desitjables no es portin fins a l'extrem d'impossibilitar una actualització permanent de la massa de coneixements general del país, que està localitzada especialment en la comunitat acadèmica. Convé, d'altra banda, que de cap manera no quedin preterits o abandonats aquells camps de recerca que d'una manera indiscutible interessin els Països Catalans i només aquests, com la llengua i el dret catalans, i l'arqueologia, la història i la literatura comunes, però també molts estudis científics i tecnològics de natura «territorial». En la mesura que aquests camps queden fora dels programes de l'Estat i de la Comunitat Europea, cal impulsar-hi la recerca finançant-la totalment, si és necessari, amb fons propis dels ens de govern dels Països Catalans.

La concreció pràctica de tots aquests criteris de priorització ha d'ésser establerta democràticament pels poders públics, amb la participació activa i directa de la comunitat científica i havent escoltat els representants dels sectors productius.

1.2. El finançament de la recerca

L'esforç dels poders públics ha d'ésser important i creixent, per tal de mantenir la dinàmica de desenvolupament de la societat actual i de respondre a les seves demandes.

Encara que l'organització actual de l'Estat espanyol no permet que els organismes de govern de les comunitats autònomes disposin dels recursos suficients,

aquests organismes han de destinar a la recerca quantitats substancials i han d'esforçar-se per atreure vers els Països Catalans el màxim possible de recursos provinents dels pressupostos de recerca de l'Estat i de la Comunitat Europea, per tal que la despesa total en recerca (finançada amb fons públics o privats, interiors o exteriors) vagi acostant-se als nivells assolits pels països avançats. Els responsables de la nostra política científica han de vetllar per evitar que aquesta atracció de recursos exteriors posi les nostres estructures de recerca al servei de polítiques científiques alienes.

Els canals de distribució del finançament han d'ésser múltiples i plurals, per tal de no obstaculitzar les innovacions radicalment originals. Tot mantenint la pluralitat, ha d'existir, però, una coordinació entre els diversos canals per tal d'evitar les redundàncies.

La participació de diferents sectors de la societat en el finançament de la recerca és una manera de garantir-hi el pluralisme, però en cap cas no ha d'eximir els poders públics de les seves responsabilitats en el finançament de la recerca i en el manteniment de la pluralitat dels canals de finançament.

2. Una política científica pròpia

Els Països Catalans necessiten una política científica pròpia, a la qual tenen dret. La recerca planejada i efectuada autònomament constitueix una afirmació d'identitat, ja que assegura una presència directa, sense intermediaris ni etiquetes alienes, en la comunitat internacional.

L'esforç de descoberta és de resultats incerts, però només l'afany i l'intent de descoberta posen en situació d'assimilar i de desenvolupar les descobertes dels altres. Un país que no és capaç de realitzar autònomament aquesta assimilació, aquesta adequació permanent de les seves estructures productives a les noves situacions, és un país condemnat a la llarga a extingir-se com a nació si no compta amb defenses d'un altre tipus que, malauradament, a nosaltres ens manquen.

Una nació com la nostra, en un entorn cosmopolita com és l'entorn europeu i, a més, sotmesa a pressions assimilistes molt fortes, no pot durar si no és capaç d'anar oferint als seus ciutadans unes condicions de vida no gaire allunyades de l'estàndard occidental.

Una nació només pot suscitar adhesions si pot garantir als ciutadans unes perspectives de futur, on les oportunitats individuals de realització personal i de progrés siguin suficients per a estimular i justificar la voluntat d'emprendre i de crear. I, per a aconseguir això, i garantir-ho de manera durable, en el món

actual només hi ha ara per ara la via de la recerca i la innovació, la qual via ha esdevingut condició prèvia absolutament crucial per a la creació sostinguda de benestar.

Una política científica pròpia —concurrent amb la que, mentre regeixin circumstàncies com les actuals, inevitablement continuarà mantenint l'Estat espanyol i amb la que desenvolupa la Comunitat Europea— és una garantia de pluralisme, tant si es tracta de pluralisme d'equips de recerca com si ens referim a llur distribució territorial o a les fonts i els sistemes de finançament.

La cooperació entre equips geogràficament allunyats, els contactes estrets i sovintejats entre investigadors de països diferents, la mobilitat de les persones i la utilització conjunta d'equipaments costosos, són avui dia totalment indispensables. Però el risc de burocratització i d'esclerosi augmenta ràpidament si la recerca es vol dirigir i administrar de lluny i des d'un sol lloc. La desitjable imbricació de la recerca acadèmica amb l'entorn social general i el teixit industrial necessita tant la proximitat física com una sensibilitat comuna, i és indiscutiblement facilitada per la consciència de pertànyer a una mateixa comunitat, on beneficis i pèrdues són d'alguna manera compartits.

Per tant, qualsevol fórmula d'autogovern per als Països Catalans quedaria coixa i tindria el seu futur hipotecat si aquests, per raó de la migradesa dels recursos disponibles actualment, renunciessin a impel·lir i ordenar la recerca segons els seus propis criteris, a propiciar i encoratjar la innovació segons les seves pròpies necessitats, a promoure les activitats de desenvolupament d'acord amb els seus propis objectius. Per damunt del marc jurídic que ens constreny —que, naturalment, no és pas intangible ni definitiu—, els Països Catalans han de fer tot l'esforç econòmic i polític que calgui per a actuar, en matèria de recerca i innovació, d'una manera autònoma i mancomunada.

Per a l'establiment d'una política de recerca pròpia als Països Catalans manquen, potser (a part de les diverses condicions polítiques necessàries), estudis d'inventari de persones i béns de recerca i estudis de prospecció dels seus camps d'activitat. No obstant això, hom pot dir que a la Catalunya estricta, i gràcies principalment a la col·laboració entre la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), aquests estudis ja són disponibles en la forma del llibre *La recerca científica i tecnològica a Catalunya, 1990*, conegut popularment per «llibre blanc de la recerca», a part d'altres estudis existents que en complementen i estenen alguns aspectes. Examinant el dit llibre blanc, hom hi pot descobrir un nombre important d'àmbits científicament competitius, i també hi pot identificar les febleses i les mancances del potencial científic del país. Convindria molt estendre el contingut d'aquest llibre a la resta dels Països Catalans, o disposar per a aquests de

llibres anàlegs. Per a mantenir-ne la utilitat, els llibres d'aquest tipus (o la base informatitzada de les dades que contenen) exigeixen, però, actualitzacions periòdiques freqüents.

3. La política científica actual als Països Catalans

A Catalunya i al País Valencià, els estatuts respectius reconeixen a llurs Generalitats la competència exclusiva en matèria de recerca, tot i que el foment i la coordinació general són a mans de l'Estat. A les Illes Balears la competència en recerca és exclusiva de l'Estat excepte pel que fa a les qüestions estrictament pròpies de les Illes. S'ha d'entendre, per a Catalunya i per al País Valencià, que el terme *competència exclusiva* significa que els fons públics i les prioritats per a la recerca depenen dels seus governs. Malgrat això, el Govern de l'Estat ha entès que «foment» de la recerca significa el seu finançament i que «coordinació» significa l'establiment de prioritats, cosa que ha quedat consagrada en la Llei dita «de la ciència» (Llei 13/1986, del 14 d'abril, del foment i la coordinació general de la ciència, de l'Estat), que ha estat objecte de recurs —sense èxit— per la Generalitat de Catalunya davant del Tribunal Constitucional, ja que aquest, en una sentència (de l'11 de juny de 1992) basada en el concepte de les «competències concurrents», dóna la raó a la interpretació del Govern central. En aquestes condicions, ara per ara, la competència de la Generalitat de Catalunya i de la Generalitat del País Valencià ha quedat reduïda al dret d'emprendre o executar activitats de recerca amb llurs fons propis, dret que també té qualsevol particular o qualsevol empresa.

Fins ara, la Generalitat de Catalunya ha desplegat com a política científica pròpia una sèrie d'actuacions de caire i abast diferents. És el cas de la CIRIT, del Gabinet Tècnic de Recerca de la Direcció General d'Universitats, del desenvolupament de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA), del Centre de Supercomputació i de l'Agència de Biotecnologia de Catalunya i del Programa de Química Fina, tot això complementat amb diversos ajuts puntuals per als centres de recerca instal·lats a Catalunya i amb un finançament parcial directe per a les universitats catalanes. Hom pot constatar, però, que la transferència a les empreses dels resultats de la recerca bàsica i aplicada per tal de desenvolupar noves tecnologies continua essent el punt més feble de l'actuació global.

Sembla que la recent reestructuració de la CIRIT està orientada a reforçar la capacitat d'acció d'aquest organisme, i ha anat acompanyada d'un increment molt notable del pressupost assignat a les seves funcions. Així mateix, sembla que amb la seva nova estructura, la CIRIT ha d'estar en condicions de formular

una política científica catalana coherent i decidida que, malgrat les seves limitacions econòmiques, sigui capaç d'orientar o de canalitzar el moviment general dels fons d'altres orígens. Segons disposa el Decret de reorganització de la CIRIT, aquest organisme s'ha de valer de l'assessorament regular de l'IEC per a desenvolupar tota aquesta tasca primordial; no cal dir que, en aquest sentit, la CIRIT trobarà l'IEC desitjós de contribuir-hi i entusiasta.

La Generalitat del País Valencià ha realitzat també accions de política científica en certa mesura anàlogues a les descrites per al Principat, és a saber, accions puntuals supletòries o complementàries de les de l'àmbit estatal, que són les que disposen de consignacions pressupostàries realment consistents. L'esforç quantitatiu realitzat per la Generalitat Valenciana és molt notable; qualitativament és destacable el programa desenvolupat durant uns quants anys d'ajuda a la recerca feta en suport de les indústries arrelades tradicionalment al País Valencià (com les de ceràmica, de mobles i joguines, d'adoberia i les agroalimentàries).

A les Illes, on les competències en matèria de recerca són reservades a l'Estat, l'Administració autonòmica s'ha limitat a fer només accions puntuals d'ajuda a la recerca universitària en camps específics d'interès local directe. Podríem esmentar, per l'esforç que hi ha estat invertit, el treball fet en relació amb l'aplicació de la informàtica a les comunicacions.

Cal dir que les universitats són les institucions que majorment realitzen la recerca científica als Països Catalans, sobretot en l'àmbit de la recerca bàsica, ja que en la recerca més aplicada i tecnològica hi tenen una participació menor, conjuntament amb centres del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), institucions sanitàries i indústries. Com que les universitats, independentment de l'autonomia de què frueixen, han estat transferides als governs de les comunitats autònomes on estan situades, aquests governs, tal com ja hem esmentat, participen en el finançament de la recerca universitària, i ho fan d'una manera creixent. Cal remarcar, malgrat tot, que la recerca universitària, sotmesa a les restriccions derivades de l'anomenada «Llei de la ciència», que ja hem comentat, continua depenent en gran mesura de l'Estat central i es manté en la servitud de la política científica que aquest estableix.

4. Algunes característiques que hauria de tenir un pla general de la recerca de la Generalitat de Catalunya

D'acord amb tot això, resulta que un pla general de recerca establert per la Generalitat de Catalunya, amb validesa plurianual, hauria de preveure:

a) Accions encaminades a captar, d'una manera general, fons exteriors o, específicament, fons procedents de l'Estat o de la Comunitat Europea.

b) Accions orientades a incrementar la competitivitat dels grups de recerca ja existents.

c) Accions encaminades a promoure la creació de nous grups de recerca en aquells camps on en manquin; accions anàlogues en els camps que interressi prioritzar. És bo fer una acció selectiva que permeti de promoure els sectors que hom considera prioritaris, però per a disposar d'una base científica sòlida i fèrtil cal fer un ús prudent d'aquesta selectivitat, i això només després de garantir el manteniment de l'equilibri entre les diverses especialitats de cada disciplina i el manteniment d'un mínim d'activitat en totes les disciplines.

d) Accions encaminades a incrementar la interacció entre recerca i indústria.

No és un document general del tipus del present el lloc adient per a enumerar i detallar les accions possibles en cadascun dels epígrafs indicats, però sí que hi cap el suggeriment d'algunes de les característiques que el pla hauria de tenir:

— hauria de promoure la col·laboració entre equips de recerca de centres diferents o de disciplines diferents, àdhuc dintre del mateix centre;

— hauria de millorar la infraestructura científica donant prioritat als equipaments d'ús col·lectiu i dotant-los del personal tècnic o administratiu necessari i dels fons pertinents per a fer-ne el manteniment i l'amortització;

— hauria d'incrementar el nombre de becaris, doctorals i postdoctorals, inclouent-hi becaris estrangers i professors i personal tècnic altament especialitzat procedent de centres estrangers (la concessió selectiva de beques és un dels mitjans més elementals per a promoure els sectors que hom desitja incentivar, però una selectivitat així s'ha de dur a terme amb molta moderació, d'acord amb allò que ha estat indicat a l'epígraf c anterior, si hom no vol provocar distorsions o, encara pitjor, tensions internes);

— hauria de preveure la creació d'un sistema propi d'avaluació de projectes, de centres i de grups de recerca;

— hauria de crear nous centres públics de recerca d'aquelles disciplines on hi ha llacunes evidents (centres propis de la Generalitat de Catalunya o centres mixtos d'aquesta amb l'IEC, les universitats, el CSIC o el FIS);

— hauria d'estimular fortament els grups de recerca de les noves universitats allunyades de l'àrea barcelonina per tal d'aprofitar màximament les energies

de tot el país i de crear nous focus d'irradiació i d'influència directes sobre nous àmbits de la societat catalana, possiblement amb problemes de nous tipus.

Pel que fa al punt *d* anterior, caldria que el pla preveïés coordinar estretament l'acció de les oficines de transferència de tecnologia de les diverses universitats, que afavorís la mobilitat en els dos sentits dels investigadors, acadèmics o industrials, i que estimulés o empengués la creació de centres públics de serveis tècnics per a la indústria (com el Laboratori General d'Assaigs i Investigacions de la Generalitat de Catalunya o com la xarxa embrionària de laboratoris de tècniques avançades d'anàlisi que ha començat a promoure l'IEC).

Aquest pla general de la recerca ha de preveure aquelles accions que, dins la visió global dels interessos de Catalunya, convé que es realitzin, es promoguin o es vehiculin per mitjà de l'IEC. D'acord amb la seva naturalesa, i reconeguda ja la seva dimensió d'acadèmia nacional, l'Institut d'Estudis Catalans té uns papers per acomplir en el camp de la recerca i de la política científica, a diferents nivells, que seran analitzats després. Ara volem manifestar que en el pla plurianual de recerca que elabori la Generalitat de Catalunya convé de precisar-hi la participació de l'IEC en el seu més alt nivell d'assessorament i de seguiment de les accions incloses en el pla, i també en el nivell de la realització.

5. Modificació del marc legal actual

Evidentment, cal superar la situació actual, tan precària, en la qual es pot afirmar que no hi ha ni és possible una política científica autònoma als Països Catalans que estigui d'acord amb llur realitat nacional.

La comunitat científica ha estat internacional des dels seus orígens. Els Països Catalans han d'apostar i aposten de fet per una internacionalització creixent. Però si la Comunitat Europea és ja, des de molts punts de vista, un espai insuficient, no es pot justificar de cap manera el tancament que constitueix l'afany de centralització des de Madrid i l'atribució a l'Estat del foment i la coordinació general de la recerca segons estableix la Constitució espanyola.

El foment de la recerca és una responsabilitat que, moralment i políticament, comparteixen tots els poders públics, des dels poders locals fins al poder comunitari de Brussel·les, i que tots han d'assumir, cadascun dins la seva esfera d'acció, amb vista a obtenir els millors resultats i a fer de la recerca i el desenvolupament uns instruments de progrés i no unes eines de dominació.

Una coordinació eficaç de la recerca, almenys en alguns dels seus aspectes més aplicats, és assegurada d'una manera espontània, en els seus àmbits respectius, per la mateixa comunitat científica i pel món productiu, els quals són, l'una

i l'altre, els que més interessats estan en la màxima eficàcia del seu treball i en el millor rendiment dels seus recursos. L'Estat, que té realment una responsabilitat en aquesta coordinació, ha de tenir molt present aquest component d'espon-taneïtat present en un sistema tan complex, tan canviant i tan delicat com és el sistema dinàmic constituït per les activitats de recerca i de desenvolupament, en el qual participen persones que han d'estar dotades de capacitat creadora, d'experiència i d'habilitat excepcionals (i que són inserides dins un grup nacional que té les seves especificitats i, en particular, una llengua i una cultura pròpies), i que, per tant, en són l'element més fràgil, el més costós d'obtenir i el més preciós.

El cas de la recerca és segurament un cas on l'autogestió es pot justificar, tant des del punt de vista doctrinal com pels resultats, i la via principal d'intervenció dels poders públics hauria d'ésser el finançament selectiu d'acord amb les conveniències i necessitats de l'entorn social on la recerca es realitza, tal com ha estat analitzat al punt 1.1 d'aquest escrit. Ara bé, com que, lògicament, qui millor pot definir i caracteritzar aquestes conveniències i necessitats és cada comunitat nacional, el nivell òptim per a establir una política científica és, en el nostre cas, el nivell nacional català, sense que això hagi d'excloure totalment, *a priori*, nivells més baixos, municipals o comarcals, o nivells situats per damunt, com el dels estats o el de la Comunitat Europea.

Per tant, caldria modificar aquells articles de la Constitució espanyola que impedeixen, fins i tot en aspectes trivials, les actuacions conjuntes o coordinades entre comunitats autònomes diferents i que fan impossible, entre d'altres coses igualment importants, l'establiment d'una política científica comuna per als Països Catalans.

Caldria també modificar l'article 149 de la Constitució espanyola, que reserva a l'Estat d'una manera exclusiva el foment i la coordinació de la recerca, ja que el foment hauria d'ésser responsabilitat de tots els poders públics, especialment dels governs de les comunitats autònomes, i que la coordinació, en un sistema d'economia de mercat com el que regeix cada vegada més en general, i atenent la llibertat i la creativitat essencials per al progrés de la recerca, es pot realitzar en gran part d'una manera espontània pels mateixos interessats, sense que això sigui en detriment de les obligacions i de les responsabilitats dels poders públics, ni, cal repetir, dels governs de les comunitats autònomes, que són els qui més directament podran ésser garantia d'equilibri.

6. El paper de l'Institut d'Estudis Catalans en la política científica

L'Institut d'Estudis Catalans ha dut a terme una reflexió sobre l'abast i la configuració de les accions que en matèria de recerca estableixen els seus Estatuts (en particular, els articles 1, 2 i 8). Com a resultat de l'anàlisi realitzada, l'Institut manifesta que creu que el seu paper actiu en la recerca científica i tecnològica s'estén als nivells següents.

6.1. Nivell d'assessorament

Els poders públics tenen la responsabilitat última en la seva intervenció en el procés de la planificació general de la recerca, però la natura d'aquesta activitat, i els coneixements especialitzats que implica, fan necessària una intervenció dels actors mateixos de la recerca. Per tant, cal un alt assessorament que tingui l'autoritat científica suficient en cadascun dels àmbits on la recerca és exercida.

L'Institut d'Estudis Catalans, per la seva tradició, estructura i composició, que ja és prou àmplia (per ell mateix i pel que representen les seves societats filials), pot exercir a bastament la funció esmentada anteriorment. El darrer decret de la Generalitat relatiu a la reorganització de la CIRIT dona una primera passa en aquesta direcció en reconèixer a l'IEC un paper d'assessor «regular» d'aquest organisme.

Ara bé, aquesta funció assessora de l'IEC no s'hauria de limitar a qüestions relatives a la recerca *stricto sensu*, sinó que s'hauria d'estendre a un assessorament científic-tècnic general.

En efecte, el desenvolupament científic-tècnic actual obliga cada vegada més els governs a prendre decisions que, encara que són en darrer terme de caire polític, tenen un vessant estrictament científic-tècnic que és necessari almenys de definir amb autoritat, precisió i independència de criteri. Això és particularment important avui, entre d'altres, en totes les qüestions relacionades amb la generació d'energia, amb la preservació i la gestió del medi natural i amb la manipulació biològica.

6.2. Nivell de coordinació

El caràcter d'institució independent que té l'IEC (i les seves societats filials) fa que aquest sigui especialment apte com a fòrum de trobada dels científics i, per tant, el qualifica per a una tasca de coordinació interdisciplinària i interinsti-

tucional de la recerca, en la mesura que la realitat faci aquesta coordinació necessària o desitjable.

En els camps interdisciplinaris i interinstitucionals de la recerca l'IEC pot estructurar —per ell mateix o d'acord amb la CIRIT— grups de treball o seminaris permanents, segons convingui. Un exemple remarcable ha estat la constitució del Grup d'Estudis Geofísics Eduard Fontserè amb membres de l'IEC, de la Universitat de Barcelona, de la Universitat Autònoma, de l'Observatori Fabra i de l'Observatori de l'Ebre, fruit de l'acció del qual han estat diversos estudis sobre la microsismicitat de la Cerdanya i de les terres de l'Ebre.

Un aspecte especialment significatiu del paper de l'IEC en tasques de coordinació és fer possible una relació més fluida i efectiva de la ciència de Catalunya amb institucions científiques estrangeres. No és necessari recordar que, en aquest sentit, l'IEC té una personalitat ben reconeguda per la seva adscripció l'any 1922 com a membre de la Union Académique Internationale, del Consell Directiu de la qual ha format part, però cal esmentar que ha tingut també col·laboracions per a qüestions específiques amb centres estrangers diversos, universitats i institucions acadèmiques. Entre les primeres, esmentem la Universitat de Saint Louis (Missouri), per a estudis geofísics; la Universitat de l'estat de Pennsylvania, per a matemàtiques, i la Universitat de Bordeus, per a estudis sobre inscripcions romanes. Entre les segones, cal destacar el conveni de col·laboració amb l'Acadèmia de Ciències de Rússia i diversos centres d'aquesta, especialment els pertanyents a la divisió dels Urals i l'Institut de Cristal·lografia de Moscou (amb qui l'IEC organitza anualment un seminari d'alta especialització sobre estructura i propietats físiques de compostos cristal·lins), i també el conveni amb l'Acadèmia de Ciències d'Ucraïna.

En relació amb els programes marc de la Comunitat Europea, l'IEC ha aconseguit que hi siguin presents determinats grups de recerca de Catalunya.

L'IEC tracta en tot moment d'enfortir i d'estendre les seves activitats de relació internacional en benefici dels grups de recerca establerts a Catalunya. D'acord amb això, actualment l'IEC té en gestió l'ingrés a l'European Science Foundation (ESF), el qual ingrés ha de comportar, certament, una més gran presència dels grups de recerca de Catalunya als projectes i les accions que emanen de la Comunitat Europea, i ha d'afavorir especialment la col·laboració interdisciplinària i interinstitucional d'àmbit internacional, la captació de fons i la mobilitat dels investigadors.

En relació amb les tasques de coordinació, no es pot deixar d'esmentar que el funcionament mateix de les seccions de l'IEC es basa en una coordinació interdisciplinària. Així, els treballs de la Secció Filològica i alguns dels de la Secció Històrico-Arqueològica són exemplars en aquest sentit.

6.3. Nivell de promoció

En alguns camps, l'experiència demostra que l'Administració pública té, en general, una inèrcia considerable i que no és capaç de seguir a la velocitat necessària tots els progressos que es van realitzant i totes les necessitats que van apareixent.

L'IEC està capacitada per a plantejar en moments oportuns la iniciació d'activitats de recerca o de servei en àrees que no són assumides encara per les institucions administratives ni per les universitats. Històricament, això succeí quan l'IEC promogué allò que després esdevingué el Servei Meteorològic de Catalunya sota l'impuls d'Eduard Fontserè. Evidentment, una vegada demostrada la utilitat del servei i superada la fase d'inicialització, s'arriba a un estadi en què l'Administració pública se n'ha de fer càrrec totalment, com passà amb el Servei al·ludit.

Davant de l'anunciat pla de recerca del Govern de la Generalitat de Catalunya, l'IEC fa palesa un cop més la seva disponibilitat per a plantejar a temps determinades activitats de promoció, tant per a la creació de centres com per a la implantació de programes.

De fet, en els darrers anys, l'IEC ja ha portat a la pràctica activitats d'aquesta mena, com, per exemple, la creació del Centre de Recerca Matemàtica l'any 1984, un centre que promou la recerca en els camps de les matemàtiques amb un programa estable d'investigadors visitants i becaris postdoctorals (tant del país com de fora), coordinat amb els diversos departaments de matemàtiques de les universitats catalanes. Així mateix, cal esmentar la constitució del TERM-CAT (en col·laboració amb la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya), que promou la recerca terminològica i la formació de terminòlegs. En interacció amb el Servei d'Arqueologia de la Direcció General de Patrimoni i, posteriorment, amb la Universitat de Barcelona, l'IEC promogué, l'any 1984, la creació d'un laboratori de datació arqueològica mitjançant el carboni-14. Dins d'aquesta mateixa línia, l'IEC signà, l'any 1989, un conveni de col·laboració amb el Departament d'Indústria i Energia (i un altre amb el Laboratori General d'Assaigs i Investigacions) orientat a la promoció d'una xarxa de laboratoris especialitzats en tècniques avançades d'anàlisi, tot tenint en compte els recursos humans i materials existents a les universitats i als instituts del CSIC instal·lats a Catalunya.

No obstant això, l'IEC és conscient que l'èxit d'aquestes i altres funcions de promoció depèn del grau d'interacció que pugui ésser establert entre els seus plantejaments i aquells que inclogui el pla de recerca abans esmentat.

6.4. Nivell de realització

L'IEC ha d'assumir la realització d'aquells programes que són objectivament necessaris o indispensables per al desenvolupament de qualsevol disciplina científica, i que, per la seva pròpia naturalesa o pel seu abast, no poden ésser assumits —o no ho són habitualment— per les universitats o per altres institucions de recerca; els programes d'aquesta naturalesa són generalment plurianuals i sovint pluridisciplinaris. En aquest sentit, són especialment idonis per a realitzacions concretes de l'IEC els programes que tenen per objectiu la creació d'instruments de treball o l'elaboració d'obres bàsiques de referència, com, per exemple, la creació de bancs de dades o la preparació i la publicació de diccionaris, vocabularis, atles, *handbooks*, inventaris, diplomataris, catàlegs i bibliografies.

Ja des d'antic, l'IEC ha dedicat una atenció especial a la realització d'aquest tipus de treballs. A partir del començament dels anys vuitanta, l'IEC ha impulsat decididament la realització de grans programes plurianuals. Per la seva importància i transcendència, cal esmentar en primer lloc la realització, des de l'any 1984, de les tasques del Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, base fonamental del programa que ha de culminar a mitjà termini amb l'elaboració d'un diccionari descriptiu de la llengua i d'altres diccionaris complementaris.

També amb la contribució de recursos informàtics, l'IEC elabora un banc de dades sobre l'arquitectura romànica catalana, versió actual, en certa manera, del treball fet per Puig i Cadafalch al mateix Institut durant els anys vint. Un conveni de l'IEC amb l'empresa IBM permet d'aplicar amb èxit aquí les tècniques de dibuix i de simulació assistits per ordinador.

L'IEC publica, mitjançant fascicles, una *Cartografia de briòfits* que inclou la zona geogràfica ocupada pels estats de la península Ibèrica i per les illes que en depenen, dins un programa d'abast europeu. També l'IEC publica una *Cartografia de plantes vasculares dels Països Catalans*. Altres obres d'infraestructura científica bàsica són, per exemple, el *Corpus Vitrearum Medii Aevi* i el *Corpus Vasorum Antiquorum*, que l'IEC elabora com a parts de programes de la Union Académique Internationale, i la sèrie «Arxiu de Textos Catalans Antics», publicada per iniciativa de l'Institut mateix i que ha d'ésser l'embrió d'un futur *Corpus Scriptorum Catalauniae*.

Les seccions de l'IEC són els àmbits on es debaten, es proposen i es promouen els programes de recerca. Les seccions realitzen també, bé directament, bé a través de llurs societats filials, treballs d'investigació sobre temes específics d'interès concret en els àmbits d'activitat respectius, tal com s'informa en les memòries anuals que publica l'Institut d'Estudis Catalans.

6.5. Nivell de difusió

Una funció important de l'IEC és la difusió, mitjançant congressos, seminaris i publicacions, dels resultats de la recerca realitzada en l'àmbit dels Països Catalans, i també la difusió dins d'aquest àmbit dels avenços de la ciència internacional. Un aspecte important d'aquesta funció és l'ús del català com a llengua de comunicació científica, i implica l'establiment dels estàndards que corresponguin. El català és i ha d'ésser la llengua usual de les activitats que en aquests sentits realitzi l'IEC, i la de les seves publicacions.

L'IEC no descarta la possibilitat de promoure un nombre de publicacions periòdiques seleccionades que, editades per ell mateix o en col·laboració amb altres institucions, puguin assolir en un termini de temps mitjà una posició destacada dins els àmbits internacionals corresponents.

6.6. Conclusió

L'IEC considera que, a part de les activitats que es desprenen dels seus objectius estatutaris en matèria lingüística i de la Llei del Parlament de Catalunya sobre l'autoritat lingüística de l'IEC, pot dur i ha de dur a terme activitats en els cinc nivells descrits. Perquè això sigui possible, cal que siguin operatives posicions de suport recíproc amb la CIRIT, eixides de la interpretació generosa dels paràgrafs del preàmbul del conveni vigent de col·laboració entre la Generalitat de Catalunya i l'IEC. L'IEC creu que pot ésser un organisme clau al servei del país i de la Generalitat per a la construcció d'una política científica catalana, i aspira a ésser considerat així per la CIRIT. L'IEC considera que la creació d'aquest clima de confiança i de suport recíproc és de la màxima importància, perquè ha de determinar l'eficàcia de la feina que es faci en el futur, més que les assignacions específiques que, d'acord amb el pla de recerca plurianual del Govern de la Generalitat, puguin correspondre a l'IEC per a la realització de programes dels tipus definits anteriorment, i també per a les tasques especials d'alt assessorament, de coordinació i de promoció que li siguin reconegudes o demanades.

7. Conclusió general

En el marc legal actual no és possible una política científica general conjunta dels Països Catalans. Sembla convenient, però, tractar de completar els inventaris de persones i grups, de béns de recerca i de camps d'activitat que s'hi conreen i promoure i fins i tot prioritzar l'establiment d'acords parcials entre universitats i centres de recerca o entre grups de recerca per a la realització de programes comuns o complementaris.

Mentre els fons disponibles per a establir esquemes de política científica siguin només els que permet l'actual sistema de finançament autonòmic, encara que es compti amb la bona voluntat o la visió suficient dels governants no serà possible, però, agrupar tots aquests acords parcials en un conjunt coherent que arribi a tenir un veritable sentit nacional.

